

Nationell strategisk plan för fiskerinäringen inom landskapet Åland 2007-2013

Beredningsunderlag för yrkes- och binäringsfisket

FÖRORD

Enligt förslaget till Rådets förordning om Europeiska fiskerifonden, som skall ligga till grund för beviljande av strukturstöd till fiskerinäringen under perioden 2007-2013, skall medlemsstaterna uppgöra en nationell strategisk plan samt ett operativt program för perioden ifråga. Ålands landskapsregering har den 9 december tillsatt fyra sektorvisa sakkunniga bredningsgrupper med uppdrag, att för de olika sektorerna inom fiskerinäringen sammanställa underlag för dessa två dokument, inkluderande en beskrivning av dagsläget inom näringen, näringens utveckling och centrala problemområden, förslag till en framtidsvision för näringen samt olika åtgärds- och prioriteringsområden.

Planeringen av strukturprogrammet skall vara baserad på ett partnerskap mellan förvaltningsmyndigheten och olika berörda aktörer och intressenter. Beredningsgruppen består av representanter från näringslivet samt landskapsförvaltningen och utför uppdraget under ledning av en politisk referensgrupp. Beredningsgruppernas slutrapport skall enligt landskapsregeringens beslut vara färdig före utgången av januari månad för strategiplanens del samt före utgången av april för det operativa programmets del.

De olika beredningsgruppernas faktaunderlag och förslag samordnas och sammanställs av landskapsregeringens fiskeribyrå till ett förslag för slutligt godkännande av landskapsregeringen, inkluderande beslut om remissrunda till alla berörda intressenter. Den åländska delen av strukturdokumentet inkluderas som en självständig del av motsvarande strategiplan och operativt program för hela Finland. Det operativa programmet skall godkännas av EU-kommissionens medan strategiplanen endast kommer att diskuteras med kommissionen.

Beredningsgruppen har utfört sitt uppdrag huvudsakligen utgående från de riktlinjer som finns i kommissionens förordningsförslag och ett EU-seminarium våren 2005 samt tidigare strukturprogram och även bekantat sig med motsvarande strategiplan för övriga delar av landet samt Sverige.

Beredningsgruppen har härmed fullgjort den första delen av sitt uppdrag och överlämnar härmed sin slutrapport till Ålands landskapsregering. Gruppens är enhällig i sitt förslag.

Mariehamn den __ / __ 2006

Olof Karlsson, ordförande
LR/fiskeribyran

Fredrik Lundberg, sekreterare
Ålands Fiskare r.f.

Henrik Söderlund
Yrkesfiskare

Kurt Englund
binäringsfiskare

Peter Selander
sporfiskeföretagare

Tom Karlsson
LR/fiskeribyran

Kaj Ådjers
LR/fiskeribyran

1. ALLMÄN BESKRIVNING AV SEKTORN

Det yrkesmässiga fisket inom landskapet indelas traditionellt i olika sektorer utgående från a) huvudsakligt fångstområden (havsfiske respektive skärgårds- och kustnära fiske), b) huvudsaklig fångstart, c) huvudsakligt fångstredskap eller en kombination av dessa. Man särskiljer även mellan fiske som huvudsyssla (egentliga yrkesfiskare) samt binäringsfiske. Enligt Landskapsförordningen om yrkesfiske är man egentlig yrkesfiskare om minst 50 procent av de i statsbeskattningen skattepliktiga inkomsterna (eller minst 3.370 euro) kommer från fiske och binäringsfiskare om minst 20 procent (eller minst 1.000 euro) av inkomsterna kommer från fiske.

Enligt gällande regelverk skall alla som bedriver fiske i förtjänstsyfte för ett belopp som överstiger 350 euro registreras i yrkesfiskarregistret och alla båtar/fartyg som används för fiske i förtjänstsyfte registreras i fiskefartygsregistret. Den nuvarande registreringsgraden bedöms dock inte som heltäckande.

Alla som bedriver yrkesmässigt fiske skall även inlämna fångstrapporter till landskapsregeringen i egenskap av förvaltnings- och tillsynsmyndighet.

År 2004 fanns det 207 registrerade fiskare, varav 118 binäringsfiskare och 89 egentliga yrkesfiskare. Antalet fiskare har sedan 1993 minskat med 262 personer eller 56 %. Det åländska fiskefartygsregistret innefattande 258 fiskebåtar, varav merparten i segmentet för småskaligt kustfiske.

De viktigaste kommersiellt intressanta fångstarterna är sik, gös, lax, abborre och gädda samt i viss mån strömming. Fisket bedrivs i dagens läge främst med nät (förankrade bottennät), i viss mån med drivgarn och drivrev (laxfiske) samt fasta redskap (fällor, ryssjor) medan trålfisket nästan helt har avvecklats under de senaste åren. Merparten av fisken levereras färsk, hel rensad till partiaffärer och förädlingsindustrin men en betydande försäljning förekommer även direkt till restauranger, butiker och storkök. I viss utsträckning bedrivs även egen småskalig hemförädling; filé, rökt fisk, gravad fisk, inläggningar av strömming och vassbuk.

Det åländska yrkesfiskets totalfångst uppgick år 2005 till ca 2.240 ton, av vilket ca 1.860 ton landades utanför Åland och ca 1.690 ton var industrifisk (foder). Den åländska handeln och förädlingsindustrin köpte in ca 380 ton fisk avsedd för konsumtion. Inköpsvolymerna har under de senaste tio åren varit relativt stabil, men volymerna av främst strömming och lax har tidvis varit avsevärt större. Förstahandsvärdet på fisken uppgick år 2005 till ca 1,3 milj. euro, vilket även inkluderar foderströmming samt fisk som landats av åländska fiskebåtar i hamnar utanför Åland. Fångstutvecklingen framgår av bilaga 1. Näringsens ringeffekter bedöms som betydande men direkta uppgifter om detta saknas.

Den åländska fiskerinäringen har under de två tidigare strukturprogramperioderna, 1995-1999 och 2000-2006, genomgått en stor strukturell omvandling. Det småskaliga kustfisket har moderniserats och effektiverats och det traditionella havsfisket har nästan helt försvunnit. Det innebär att fisket huvudsakligen bedrivs inom åländskt territorialvatten (inom 12 nm) och inriktat på sådana arter som för tillfället inte är föremål för reglering och/eller styrning på internationell eller EU-nivå. Landskapsregeringens

egen behörighet inom lagstiftning m.m. är sålunda av stor betydelse för den framtida utvecklingen av näringen.

Fångsektorn är hårt utsatt av konkurrens från framförallt säl, vilket har lett till minskade fångstansträngningar. Detta har i samband med andra externa faktorer såsom förändringar/försämring av vattenmiljön lett till att möjligheterna att överhuvudtaget bedriva fisket tidvis helt utesluts i vissa områden och/eller tvingas till ett fåtal skyddade områden i innerskärgården. Vissa områden kan därmed utsättas för ett relativt hårt fisketryck.

Detaljerade analyser av fiskets omfattning (t.ex. fångst/ansträngning) och struktur saknas, delvis beroende på att fångstrapporteringen inte till alla delar är komplett eller tillräckligt detaljerad.

Även om lönsamheten i fisket i regel har varit god eller tillfredsställande har utvecklingen tydligt gått mot ökad andel binäringsfiske, tack vare minskad möjlighet till fisketillfällen. Det medför, att fisket blir allt mer säsongsbetonat, vilket i förlängningen även medför konsekvenser för fiskhandel och -förädlingsindustrin, som ytterligare måste förlita sig på importerad råvara.

Det åländska yrkesfisket karakteriseras i dagsläget av:

- mycket omfattande sälskador
- ett utpräglat kustfiske
- koncentrerat till små ytor
- koncentrerat till vissa arter
- säsongsbetonat fiske
- känsligt för yttre förutsättningar
- hög andel binäringsfiske
- låg förädlingsgrad
- god lönsamhet vid fungerande fiske

Under de två tidigare programperioderna (1995-1999 och 2000-2006) har det beviljats totalt ca 0,99 miljoner euro i strukturstöd för 148 olika projekt/investeringar. Stödandelen var i medeltal 38 %, vilket innebär att näringen själv investerat ca 1,56 miljoner euro i olika investeringar och utvecklingsprojekt. Enligt finansieringsplanen hade det reserverats totalt 1,34 miljoner € för denna sektor av fiskerinäringen, vilket ger en nyttjandegrad på ca 74 %.

2. DEN FRAMTIDA UTVECKLINGEN

2.1. Allmänt

I ett bredare perspektiv styrs utvecklingen av hela fiskerinäringen i allt högre grad av marknadskrafterna, inkluderande en allmän internationalisering/globalisering, förändringar av konsumtionsvanorna m.m. Urbaniseringen har medfört att husbehovsfisket minskat och konsumenterna kräver allt längre förädlade produkter av hög kvalitet. Fisk och fiskprodukter värdesätts även högre i storkök och restauranger som lätt och hälsosam mat. I offentliga inrättningar är dock möjligheterna att köpa fiskprodukter av högre värde starkt begränsade på grund av allmänna sparkrav inom den offentliga sektorn.

Detta ställer nya krav på fiskerinäringen som helhet för att man skall kunna bibehålla marknadsandelar och lönsamhet. Kraven på hög kvalitet, jämna leveranser och brett utbud är svåra att leva upp till och förutsätter ofta större enheter och/eller utökat arbete, specialisering mot nischprodukter etc. Den växande andelen importerad fisk lokalt och på den för Åland viktigaste finländska marknaden har både positiva och negativa konsekvenser. Dels ökar konkurrensen och prisutvecklingen kan påverkas negativt, dels medför det tryggande och förbättrade möjligheter för partihandeln och förädlingsindustrin att ta emot och sälja även åländsk fisk.

Kraven från samhällets sida har ökat rörande hållbar utveckling, etiska och moraliska aspekter, hygien och hälsoaspekter, miljöhänsyn, konkurrens mellan olika intressegrupper m.m. Det kan och har medfört mera och delvis strängare regler och bestämmelser. Det förutsätter även ett bra och tillförlitligt bedömningsunderlag rörande fiskebeståndens tillstånd och nyttjande samt en effektiv och fungerande övervakning/styrning som är lokalt förankrad bland fiskarna och vattenägarna.

Åland har på grund av sin litenhet delvis svårt att hävda sig. Då näringen är liten och antalet företag/företagare är litet kan det vara svårt att hitta de som har vilja och förmåga samt resurser att utvecklas i takt med eller gärna ett steg före de förändrade verksamhetsförutsättningarna. Det kräver att litenheten och småskaligheten vänds till en fördel där man utnyttjar möjligheten till regionalt anpassade lösningar, inkluderande även lagstiftning, regelverk och annat myndighetsutövande samt bättre utvecklat samarbete mellan och inom de olika sektorerna. Fiskresurserna skall nyttjas effektivt och mångsidigt, vilket kräver en fungerande information och dialog mellan alla berörda parter (närings-, vattenägare, förvaltning).

De ökade kraven från samhällets sida och marknaderna förutsätter större och bredare kunskap hos företagen och de enskilda näringsidkarna samt ett långsiktigt företagsmässigt tänkande.

2.2. SWOT-analys

<u>Styrkor</u> <ul style="list-style-type: none">- goda naturliga förutsättningar,- i regel livskraftiga och delvis underutnyttjande lokala fiskbestånd,- effektivt, rationellt och utvecklat fiske, - fisk är ett uppskattat tryggt och hälsosamt baslivsmedel,- efterfrågan på fisk är god och stabil- stora marknader i närområdena (Finland, Sverige, Baltikum),- privata vatten,- modern handel/förädlingsindustri,- relativt välutvecklad infrastruktur,- egen lagstiftningsbehörighet	<u>Svagheter</u> <ul style="list-style-type: none">- stora skador orsakade av säl,- småskaligt, geografiskt splittrat fiske,- stora fångstfluktuationer,- hög kostnadsnivå,- otillräcklig övervakning & kontroll från myndigheter och vattenägare, - vattenmiljöns tillstånd,- bristfällig organisering, inaktiva fiskelag,- outvecklat samarbete internt & externt,- små vinstmarginaler (sårbar näring),- låg uppköparsolidaritet,- liten egen närmarknad (Åland),- låg förädlingsgrad för vissa arter,- svag nyrekrytering av företagare,- begränsade resurser inom näring (kapital) och förvaltning (resurser för kunskapsunderlag om fiskbestånd, forskning)- osäkra beståndsuppgifter (resursbrist),- sviktande bestånd av gös,- delvis föråldrad lagstiftning,
--	--

<u>Möjligheter</u> <ul style="list-style-type: none">- diversifieringsmöjligheter,- växande marknad för fjällfisk,- förbättrat samarbete mellan och inom sektorerna,- ökad förädlingsgrad,- nya fiskemetoder och –redskap,- information och attitydförändring ,- förbättring av vattenmiljön,- kompetenshöjning inom sektorn,- miljöaspekter: genom fisket avlägsnas närsalter och ackumulerade främmande ämnen (dioxiner m.m.),- utvecklad branschetik	<u>Hot</u> <ul style="list-style-type: none">- försvagade fiskbestånd,- försämring av vattenmiljön,- ökad internationell konkurrens (lågkostnadsländer),- ökad konkurrens från rovdjur- negativ kostnadsutveckling,- strängare hygien- och miljökrav,- ökad central reglering/styrning på EU-nivå som inte beaktar regionala särdrag,
---	--

3. MÅLSÄTTNINGAR, RIKTLINJER OCH PRIORITERINGAR

3.1. Allmänna mål

Landskapsregeringen avser att genom olika utvecklingsåtgärder, samt offentlig medfinansiering av dessa och i samarbete med näringen eftersträva följande långsiktiga övergripande mål:

- goda och långsiktiga verksamhetsförutsättningar för ekonomiskt lönsam företagsverksamhet,
- mångsidigt och effektivt nyttjande av råvaruresurserna,
- marknads- och konsumentanpassad verksamhet,
- utökat samarbete mellan aktörerna inom branschen samt gentemot myndigheterna,
- mervärde genom ökad förädling och profilering,
- kompetenshöjning inom branschen,

Verksamheten skall vara ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar/bärkraftig samt återspegla marknaderna och konsumenternas behov, krav och förväntningar. Man bör även eftersträva att skapa/utveckla marknaderna utgående från fiskemöjligheterna och utbudet under olika årstider.

De livsmedel som produceras skall uppfylla kraven på spårbarhet, hög kvalitet i ett brett perspektiv innefattande hållbarhet, etiska aspekter, hygien, livsmedelskvalitet, trygghet, näringsinnehåll m.m.

Basen för näringen är resursen, dvs. de kommersiella fiskbeståndens livskraft. Överexploatering av värdefulla fiskbestånd är idag ett reellt hot mot näringen. För att undvika överexploatering krävs goda kunskaper om bestånden reproduktion, tillväxt och dödlighet. Kunskaperna om bestånden ger i sin tur möjlighet till effektiv reglering och styrning av fisket.

3.2. Framtidsvision

Det yrkesmässiga fisket och nyttjandet av fiskeresurserna bedrivs på ett effektivt, mångsidigt och hållbart sätt och är en lönsam och attraktiv bransch som är internationellt konkurrenskraftig.

Åländsk fisk är ett uppskattat, tryggt och hälsosamt livsmedel.

3.3. Sektorspecifika mål och prioriteringar

Genom att definiera centrala problemområden eftersträvas att klargöra de kritiska faktorer vilka bör åtgärdas för att man skall kunna utnyttja näringens styrkor och möjligheter samt åtgärda de svagheter och hotbilder som finns för att därigenom uppnå framtidsvisionen för näringen som helhet.

Den övergripande målsättningen med de åtgärder som finansieras är att skapa en lönsam och konkurrenskraftig företagsverksamhet. En grundläggande förutsättning är en möjligast ren och opåverkad vattenmiljö samt ett fiske som är i balans med fiskebeståndens bärkraft.

Det yrkesmässiga fisket och dess betydelse kan ses ur flera synvinklar, utgående från vilka olika mål kan definieras.

- nyttjande av en av Ålands få naturliga och förnyelsebara resurser,
- produktion av hälsosamt och uppskattad baslivsmedel,
- sysselsättning och intäkter i glesbygd och skärgård,
- bevarande av traditioner, livsstil och –kvalitet,

Inför den nya programperioden är det viktigt att de övergripande strategiska målen för det åländska fisket kombineras med ett rationellt ekonomiskt utnyttjande av resurserna som ett bidrag till den åländska samhällsekonomin. Åland har synnerligen goda förutsättningar för en aktiv fiskerinäring, med stora vattenområden och en enorm fiskeresurs till förfogande.

Det åländska fisket är med dess nuvarande struktur rationellt och aktivt. För att kunna erhålla maximal nytta bör man inom ramen för den åländska fiskeripolitiken och framtidsstrategin dock i större grad stöda åtgärder som strävar till att öka utfallet på och värdet av den fångade fisken, samt åtgärder som strävar till att fördela fiskeansträngningen över större områden. Fisket är, tvärt emot gängse uppfattning, lönsamt när det fungerar som det ska. Problemen inom sektorn beror i hög grad på yttre faktorer som fiskeriföretagarna inte eller endast i ringa grad själva kan påverka.

På grund av omstruktureringen inom fisket mot småskaligt kustfiske som binäring bör framtida fokus läggas på ett mera företagsmässigt tänkande och en diversifiering från råvaruproduktion till småskalig livsmedelsproduktion och integrering/samarbete med andra landsbygdsnäringar. Tyngdpunkten för åtgärder med offentlig medfinansiering läggs på utvecklingsprojekt.

- Sälén är fortsättningsvis det **största hotet mot fisket** inom landskapets vatten; konkurrens om fisk, skador på fångst/redskap, skrämseleffekt, viss fiskeområden utesluts helt och sälens beskattning av fiskbestånden är avsevärt högre än yrkesfiskets. Fisket bör i avseende på redskap, metodik m.m. utvecklas så att fångsten är otillgänglig för sälén och sälbeståndets storlek och utbredning begränsas så förutsättningarna för ett livskraftigt yrkesfiske inte begränsas i oacceptabel utsträckning. En långsiktig hållbar lösning på sälkonflikten är en grundförutsättning för att skapa motivation inom näringen och för att det skall vara meningsfullt att åtgärda övriga problemområden inom sektorn. Åtgärderna för att minska sälproblemet innefattar utveckling och –byte av redskap och fiskemetoder/sätt/praxis (delvis stödberättigade), utvecklade jakt samt nyttjande av sälén som resurs (delvis stödberättigade) samt under en övergångsperiod ekonomisk kompensation för skadorna.

- Tillgången till fiskevatten är en central fråga. Fiskelagen sitter idag på tillgången till resursen, och deras ambitionsnivå måste höjas för att fisket skall kunna utvecklas. Detta i kombination med egen lagstiftningsbehörighet och fiskelagsförvaltning gör att förvaltningen, som är nyckeln till fiskeresursen, är väldigt transparent och borde i högre grad än idag bidra till utvecklingen av fiskerinäringen. Fiskelagens verksamhet bör effektivteras/aktiveras så att man i högre grad ser på vattenmiljön som en resurs och utkomstmöjlighet i form av fiskearrenden. Nyttjandet bör baseras på den tillgängliga sakkunskap som finns inom näring, förvaltning och forskning om fiskebeståndens tillstånd och ett hållbart nyttjande av dessa.

- Fiskresurserna bör nyttjas effektivare. Genom att inkludera för tillfället outnyttjade fiskeområden samt svagt nyttjade fiskarter kan fångstvolymerna sannolikt utökas märkbart. Det förutsätter bl.a. att nya fiskemetoder utvecklas/tas i bruk – såväl passiva (fällor, ryssjor) som aktiva redskap (småskaligt trålfiske).

- Utveckling av fiskeredskap och –metoder generellt utgående från rådande fiskemöjligheter, utveckling av vattenmiljön, rationell hantering m.m.

- Regleringen och styrningen av fisket skall baseras på god och tillförlitlig kunskap om vattenmiljöns och fiskbeståndens tillstånd, sam- och medverkan mellan näringen, vattenägarna och myndigheterna samt en modern lagstiftning utgående från regionala åländska särförhållanden och behov. Näringsidkarna har lång och omfattande erfarenhet och kunskap, vilken bör utnyttjas vid utformningen av styrnings- och regleringsåtgärder. Därmed finns det genom bättre acceptans även bättre möjligheter att genomföra dem effektivt i praktiken.

- En förutsättning för ett hållbart utnyttjande av fiskresurserna är redskapens selektivitet. Målet är att undvika att kommersiellt ej gångbar fisk inte fångas, t.ex. fisk som inte uppfyller minimistorlek och fisk som inte kan säljas.

- Ett långsiktigt hållbart men samtidigt även optimalt nyttjande av fiskeresurserna kräver ett tillförlitlig kunskapsunderlag om resursernas tillstånd, nyttjande och utveckling samt en fungerande kontroll, övervakning och uppföljning.

- Utökad information inom och mellan de berörda parterna och inom sektorn är viktigt för att kunna öka och effektivera resursnyttjandet, undvika intressekonflikter och överlag skapa bättre samförstånd och en positiv inställning till branschen. Alla berörda parter har på sikt samma målsättning och intresse och det finns utrymme för alla intressenter. Det kan göras t.ex. genom olika typer av informationsblad med kortfattad information på ett lättfattligt sätt, distribution av insamlade data, statistik m.m. direkt till näringsidkarna, gemensamma möten och andra arrangemang.

- Ett forum för en fortlöpande dialog och diskussion mellan näringen och myndigheterna samt mellan olika sektorer bör även skapas.

- En övergripande branschetik bör utformas för hela fiskerinäringen. Obligatorisk registrering/auktorisering för att kunna sälja fisk bör övervägas.

Målen, åtgärderna och prioriteringarna för det åländska fisket är till vissa delar samma som för övriga delar av landet, varför det är motiverat att eftersträva samarbete t.ex. i form av större riksomfattande utvecklingsprojekt, beaktande de små resurserna inom landskapet såväl för näringens del som inom offentlig förvaltning och forskning/utveckling.

Mål:

- de negativa effekterna av rovdjur, främst säl, minimeras,
- fisket är i balans med fiskemöjligheterna och –tillgången,
- kunskapen om de lokala kustnära fiskbeståndens tillstånd och nyttjande förbättras,
- verksamheten bedrivs på ett professionellt och företagsmässigt samt lönsamt sätt utgående från marknadens behov och förväntningar,
- marknad/efterfrågan anpassad till en säsongartad tillång/utbud,

- alla som bedriver fiske i förtjänstsyfte (säljer fisk) är registrerade /auktorerade

Indikatorer:

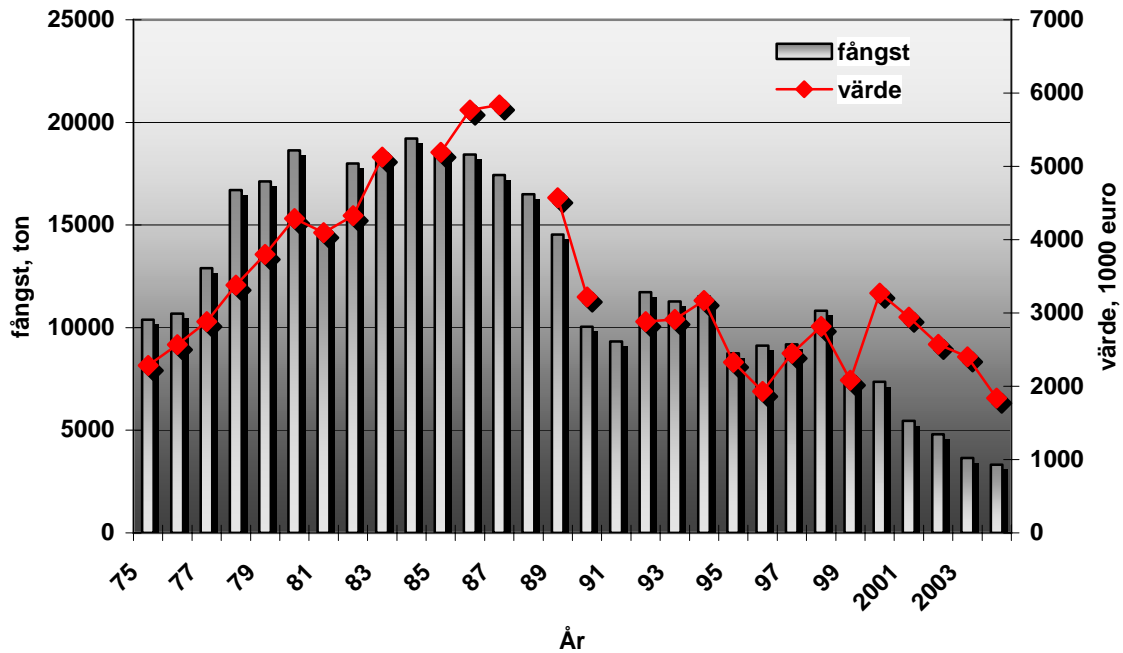
- verksamhetens lönsamhet samt sysselsättande effekt,
- fångstvolym och värde,
- resursens status (minskande, stabil, ökande)

Tyngdpunktsområden:

- EFF-stöd beviljas i första hand för:
 - o nya fiskemetoder och –redskap (bl.a. selektiva, sälsäkra),
 - o förbättring av beståndsuppskattningar samt underlag för reglering/styrning av fisket,
 - o kollektiva samarbetsprojekt,
 - o förbättrad infrastruktur,
 - o ökad information och attitydbefrämjande åtgärder

Utvecklingen av yrkesfisket på Åland

Figur 1. Totalfångsten (ton) och dess förstahandsvärdet (1000 euro) för det yrkesmässiga fisket på Åland.

Figur 2. Förstahandsvärdet (1000 euro) av yrkesfiskefångsterna för de viktigaste redskapstyperna 1978-2004

